

**MEDIA W ROSJI A WOJNA INFORMACYJNA.
ANALIZA ZJAWISKA NA PRZYKŁADZIE PROGRAMU
„WIESTI O 20:00” W CZASIE KONFLIKTU WOJENNEGO
NA WSCHODZIE UKRAINY**

**СМИ В РОССИИ И ИНФОРМАЦИОННАЯ ВОЙНА.
АНАЛИЗ ФЕНОМЕНА НА ПРИМЕРЕ ПРОГРАММЫ
„ВЕСТИ В 20:00” ВО ВРЕМЯ ВОЕННОГО КОНФЛИКТА
В ВОСТОЧНОЙ УКРАИНЕ**

**MEDIA IN RUSSIA AND INFORMATION WARFARE.
ANALYSIS OF THE PHENOMENON ON THE EXAMPLE OF
THE PROGRAM “VESTI AT 20:00” DURING THE MILITARY
CONFLICT IN EASTERN UKRAINE**

Yaryna Onishechko

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, Rzeszów – Polska,
yonishechko@wsiz.rzeszow.pl

Abstract: The purpose of this paper is to discuss issues related to the use of media as a tool of information warfare: analysis of randomly selected episodes of the Russia-1 headline news show in terms of publications related to the conflict in the eastern Ukraine. Russia was selected, because of the fact that its mass media for many years have been engaged in shaping anti-Ukrainian attitudes not only within their own country but also abroad. The importance of information has changed. Some time ago, it was a tool supporting the implementation of active military operations, but now it could be used as a main force, which sets the direction and determines the effects of the war. This paper attempts to answer the question of what role the Russian state television plays in conducting information warfare against Ukraine, supporting military operations in the east of the country. The object of the study was the Russian state television, namely the headline news show, summarizing the day called “Vesti at 20:00” in the period from 14 July 2014 until 14 May 2015.

Słowa kluczowe: wojna informacyjna, operacje informacyjne, media rosyjskie, konflikt wojskowy na wschodzie Ukrainy.

Ключевые слова: информационная война, информационные операции, российские СМИ, военный конфликт в восточной Украине.

Keywords: information warfare, informational operations, media in Russia, military conflict in eastern Ukraine.

Telewizja, radio, gazety, internetowe środki masowego przekazu wraz z sieciami społecznościowymi stanowią przestrzeń informacyjną każdego współczesnego państwa. Procesy globalizacyjne, które obecnie

rządzą światem, stwarzają możliwości formowania przestrzeni informacyjnej nie tylko przy pomocy środków masowego przekazywania danego kraju, ale też mediów państw sąsiednich i innych, które dysponują wystarczającą ilością zasobów. W szerokim rozumieniu takie działania nazywane są wojną informacyjną, a w nauce – operacjami informacyjnymi.

Cele takich działań są bardzo różne, można do nich zaliczyć: kreowanie pozytywnego wizerunku państwa, które wtrąca się w przestrzeń informacyjną danego kraju, kreowanie negatywnego wizerunku części ludności tego państwa w celu wywołania napięcia społecznego, wpływ na całą populację czy władze kraju oraz wiele innych. Szczególnie łatwo manipulacji poddają się kraje, w których odnotowuje się bardzo wysoki poziom braku zaufania do organów władzy państwowej. Właśnie do takich można, zwłaszcza w świetle bieżących wydarzeń politycznych, zaliczyć Ukrainę.

Wojna w Donbasie to jedna z przyczyn aktualności tematyki wojny informacyjnej na gruncie polskim – gdyż zarówno polskie media, jak i społeczeństwo istotnie angażowały się w wydarzenia na wschodzie sąsiedniego państwa.

Definicja pojęcia „wojna informacyjna” i pojęć z nim związanych

Tzw. „wojny informacyjne” towarzyszyły wielu konfliktom zbrojnym w historii ludzkości. Jeszcze w starożytnych Chinach przy nauczaniu sztuki wojskowej zwracano uwagę nie tylko na aktywną metodę przeciwstawiania się wrogowi, ale też na konieczność rozpalania konfliktów wewnętrznych, by zakłócić proces dążenia do celu przez przeciwnika. Jednym z najstarszych źródeł historycznych, w którym po raz pierwszy jest mowa o operacjach informacyjnych jest chińskie opracowanie pt. *Sztuka wojskowa* autorstwa Sun Zi. W dziele tym po raz pierwszy rozróżnia się pojęcia „strategia” i „taktyka”, opisane są metody wpływu psychologicznego na przeciwnika, dzięki któremu można było wygrać wojnę bez rozegrania bitwy albo przy minimalnych stratach. Szczególną uwagę poświęcono zabiegom dezinformacji w czasie wojny, wpływowi na własną ludność i wojsko w celu jednoczenia ich przed i w czasie wojny¹.

Dzisiaj znaczenie informacji znacznie się zmieniło. Jeśli kiedyś była ona narzędziem wspomagającym prowadzenie aktywnych operacji wojskowych, to teraz może być wykorzystywana jako siła główna, która wyznacza kierunek i decyduje o efektach wojny.

¹ Сунь Дзи, *Мистецтво війни*, [w:] źródło elektroniczne: http://chtyvo.org.ua/authors/Tzu_Sun/Mystetstvo_viiny/ (03.01.2015).

Do tej pory specjaliści w dziedzinie bezpieczeństwa informacyjnego nie mogą dojść do zgody w odpowiedzi na pytanie, kiedy po raz pierwszy świadomie użyto terminu „wojna informacyjna”. Rosyjski naukowiec Siergiej Griniajew uważa na przykład, że twórcą tego pojęcia jest Thomas. P. Rona, doradca naukowy Departamentu Obrony Białego Domu w czasach prezydentur Ronalda Reagana i George’a Busha, który w 1976 r. przedstawił raport pt. *Weapon Systems and Information War (Systemy broni i wojna informacyjna* [tłum. moje – Y. O.]². Rosyjski politolog Igor Panarin z kolei twierdzi, że termin „wojna informacyjna” pojawił się znacznie wcześniej w książce *The Secret Surrender (Tajna kapitulacja* [tłum. moje – Y. O.] autorstwa Allena Dallesa, szefa amerykańskiego wywiadu w Europie podczas II wojny światowej i Dyrektora Centrali Wywiadu w latach 1953–1961. Książka *The Secret Surrender* ukazała się w 1967 r. w Dalles, opisując proces negocjacji między USA i Wielką Brytanią z jednej strony i szefem SS Heinrichem Himmlerem z drugiej, używa terminu „wojna informacyjna” dla określenia indywidualnych, wywiadowczych działań dywersyjnych, mających na celu osłabienie tyłów przeciwnika³.

Daniel Vertre i James Mulvenon uważają, że termin „wojna informacyjna” bierze swój początek w Chinach, jednak nie w starożytności, a na początku lat 90. D. Vertre podkreśla, że punktem wyjścia dla zainteresowania się teorią wojny informacyjnej przez ekspertów był sukces Amerykanów w I wojnie w Zatoce Perskiej:

Olśniewający sukces USA w I wojnie w Zatoce Perskiej został zinterpretowany przez wiele armii na świecie jak zwycięstwo nowych technologii. W tym kontekście pojęcie wojny informacyjnej zaczęło cieszyć się zainteresowaniem ekspertów wojskowych w Chinach. Od połowy lat 90. chińska armia wdrażała program modernizacji, kierując się koncepcją „informationization”, czyli dominacji technologii informacyjnych i cyberprzestrzeni⁴ [tłum. moje – Y. O.].

J. Mulveron jest nieco innego zdania. Naukowiec pisze, że pierwsze prace związane z pojęciem „wojna informacyjna” pojawiły się wcześniej – w 1985 r., kiedy ukazała się książka Shena Weiguanga *Information Warfare (Wojna Informacyjna* [tłum. moje – Y. O.]). Jednak Mulveron podkreśla i zgadza się z Vertre’ym, że element analityczny w chińskiej

² С. Гриняев, *Информационная война: история, день сегодняшний и перспектива*, [w:] źródło elektroniczne: <http://www.rb.ru/inform/88877.html> (02.01.2015).

³ В. Джашибекова, Панарин И.: *В информационных войнах у России должен быть крепкий щит и острый меч*, [w:] źródło elektroniczne: http://www.aif.ru/society/igor_panarin_v_informacionnyh_voynah_u_rossii_dolzhen_byt_krepkiy_schit_i_o (02.01.2015).

⁴ D. Vertre, *China's Strategy for Information Warfare: A Focus on Energy*, [w:] źródło elektroniczne: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=articleid=241:critical-energy-infrastructure-security-and-chinese-cyber-threats&catid=106:energysecuritycontent0510&Itemid=361 (02.01.2015).

doktrynie wojny informacyjnej pojawia się w pracach, które powstały dopiero w czasie I wojny w Zatoce Perskiej⁵.

W aktach normatywnych termin „wojna informacyjna” po raz pierwszy pojawia się 21 grudnia 1992 r. – w dyrektywie Departamentu Obrony USA. Użyty jest dla oznaczenia „operacji informacyjnych, prowadzonych w czasie kryzysu czy konfliktu dla osiągnięcia czy promowania specyficznych celów i stosowanych wobec konkretnego przeciwnika lub przeciwników”⁶. Ze względu na to, że pojęcie „wojny informacyjnej” jest zdefiniowane poprzez termin „operacje informacyjne”, warto również podać drugą definicję. Zgodnie z dyrektywą z 21 grudnia 1992 r., „operacje informacyjne to działania podjęte w celu wpływu na informację i systemy informacyjne przeciwnika i jednoczesna obrona własnej informacji i systemów informacyjnych”⁷.

Współcześnie terminy „wojna informacyjna” i „operacje informacyjne” często są używane jako synonimy, co nie jest do końca poprawne. Jak słusznie zauważa Georgij Poczepcow, etymologia pojęcia „wojna informacyjna” podpowiada, że działanie to towarzyszy aktywnym działaniom wojskowym. Tym terminem możemy określić na przykład kampanię, która towarzyszyła wojskom amerykańskim podczas operacji „Pustynna burza”. Stosowanie zaś terminu „operacje informacyjne” jest odpowiednie w przypadkach, kiedy mówimy o działaniach skierowanych wobec systemów informacyjnych przeciwnika w czasie pokoju⁸, jak na przykład podczas zimnej wojny.

Poczepcow zwraca uwagę na to, że takie szerokie stosowanie terminu „wojna informacyjna” (w znaczeniu „operacji informacyjnych”) może być właściwe publicystyce. Sugeruje on jednak, iż te dwa pojęcia w piśmiennictwie naukowym powinno się zdecydowanie rozróżnić⁹. Należy podkreślić, iż pojęcie „operacja informacyjna” jest szersze niż pojęcie „wojna informacyjna”, ponieważ można je rozumieć jako jakiegokolwiek ingerencje w przestrzeń informacyjną innych podmiotów, zarówno

⁵ J. Mulveron, *The PLA and Information Warfare*, [w:] J. Mulvenon, R. Yang, *The People's Liberation Army in the Information Age*, RAND Corporation, Washington D.C. 1999, s. 177-178.

⁶ *Dyrektywa Departamentu Obrony USA z dnia 21 grudnia 1992 r.*, [w:] źródło elektroniczne: http://www.dod.mil/pubs/foi/administration_and_Management/admin_matters/14-F-0492_doc_02_Directive_S-3600-1.pdf (02.01.2015).

⁷ *Ibidem*.

⁸ Г. Почепцов, *Інформаційні війни: переосмислення триває*, [w:] źródło elektroniczne: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/informatsiyeni_viyeni_pereosmisleniya_trivae/ (02.01.2015).

⁹ Г. Почепцов, *Інформаційні війни: тенденції та шляхи розвитку*, [w:] źródło elektroniczne: http://osvita.mediasapiens.ua/view/informatsiyeni_viyeni_tendentsii_ta_shlyakhi_rozvitku/ (02.01.2015).

w czasie wojny, jak i pokoju. Ciekawe jest, że NATO na ogół wykorzystuje termin „operacje informacyjne”.

W niniejszej pracy określenie operacje informacyjne stosowane będzie w szerokim znaczeniu, zaś pojęcie wojna informacyjna dotyczyć będzie działań związanych z informacją w czasie konfliktu na wschodzie Ukrainy, który rozpoczął się w kwietniu 2014 r., kiedy grupy uzbrojonych prorosyjskich aktywistów zaczęły zajmować siedziby administracji obwodowych i rejonowych¹⁰. W odpowiedzi na te działania, władze ukraińskie 13 kwietnia 2014 roku ogłosiły początek operacji antyterrorystycznej przy udziale Sił Zbrojnych Ukrainy¹¹. Konflikt trwa do tej pory.

Trudności w definiowaniu terminu „wojna informacyjna” wynikają z kilku przyczyn:

1. Pojęcie „wojna informacyjna” jest określeniem interdyscyplinarnym, stosowanym na granicy kilku dziedzin nauki. Definicja będzie się zatem zmieniać w zależności od tego, jaka dyscyplina bada pojęcie „wojna informacyjna”. Z tego względu, przy każdej próbie pełnego i poprawnego definiowania terminu, istnieje ryzyko zbytniego uogólnienia.

2. Badania „wojen informacyjnych” rozpoczęły się, według różnych źródeł, w latach 80. XX wieku. Od tej pory wiele się zmieniło, zarówno w przestrzeni informacyjnej, jak i zasobach komunikacji. Umasowienie internetu sprawiło, że sieć stała się jednym z głównych narzędzi prowadzenia wojen informacyjnych.

3. Istnieją różne rodzaje wojen informacyjnych, które niekiedy są postrzegane jako oddzielne kategorie pojęcia „wojna informacyjna”, jego części składowe czy nawet samodzielne pojęcia.

4. Na proces definiowania terminu „wojna informacyjna” wpływa również problem tłumaczenia tego określenia, ponieważ zmienia się konotacja połączenia wyrazów. W literaturze anglojęzycznej, skąd pochodzi ten termin, używa się pojęcia „information warfare”. Jeśli z pierwszym słowem nie ma żadnych problemów, to drugie budzi wątpliwości. Angielskie „warfare” może być tłumaczone zarówno „wojna”, jak i „walka”. Zwolennikami tej drugiej formy w zdecydowanej większości są naukowcy rosyjscy, ale nie tylko. Ukraiński specjalista ds. strategii, wojen informacyjnych i marketingu – cytowany w pracy Poczepcow – uważa, że w pracach naukowych lepiej stosować termin „walka informacyjna”,

¹⁰ *Ukraina: Separatyści zajęli siedziby administracji na wschodzie kraju*, [w:] źródło elektroniczne: <http://swiat.newsweek.pl/ukraina-separatysci-w-doniecku-i-lugansku-newsweek-pl,artykuly,283557,1.html> (10.01.2015).

¹¹ *Турчинов заявив про початок масштабної антитерористичної операції*, [w:] źródło elektroniczne: <http://ua.comments.ua/politics/227818-turchinov-zayaviv-pro-pochatok-masshtabnoi.html> (10.01.2015).

ponieważ jest to wyraz bardziej neutralny i nie tak silnie nacechowany emocjonalnie, jak „wojna informacyjna”¹². Na ogół dopuszcza się stosowanie obu wersji.

Telewizja jako narzędzie prowadzenia wojny informacyjnej

Za pierwsze ataki informacyjne możemy uznać zwykłe plotki. Na przykład, pogłoski o niezwykłej okrutności wojska Czyngis-chana podkopywały pewność siebie jego przeciwników¹³. Trzeba podkreślić, że rozpowszechnienie informacji za pomocą plotki było zbyt wolne, by wywołać znaczącą szkodę.

W ciągu wieków doskonalily się metody docierania informacji do coraz większej liczby ludzi. Przełomem technologicznym w tej dziedzinie stało się wynalezienie w XV wieku pierwszej przemysłowej metody druku na świecie. Potem N. Tesla i G. Marconi pod koniec XIX wieku umożliwili przekazywanie informacji na odległość za pomocą fal elektromagnetycznych.

Następnym etapem rozwoju kanałów przekazywania informacji jest powstanie telewizji, która łączy w sobie naraz trzy sposoby oddziaływania – tekst, dźwięk i obraz. Chociaż pierwsze próby programów telewizyjnych pojawiły się w latach 30. XX wieku (jak np. transmisja na żywo Igrzysk Olimpijskich w Berlinie w 1936 r.), postęp w tej dziedzinie został przerwany wybuchem II wojny światowej. Najszybciej telewizja rozwijała się w Stanach Zjednoczonych po zakończeniu II wojny światowej. Jeśli w 1946 r. telewizory posiadało tylko 0,2% ludności kraju, to w 1962 r. liczba ta już wynosiła 90%. W 1980 r. już 98% Amerykanów deklarowało, że mają odbiorniki telewizyjne i tak jest do dzisiaj¹⁴.

W XXI wieku na Ziemi prawie nie ma takich miejsc, do których nie dotarła telewizja – nawet nad najbardziej oddalonymi i biednymi domami widnieją anteny. Fenomen telewizji potwierdza też to, że np. ponad 75% Brazylijczyków posiada telewizory, podczas gdy lodówki można znaleźć tylko w 20% brazylijskich domów¹⁵.

Przewagi telewizji jako narzędzia prowadzenia wojny informacyjnej:

1. masowość – dla przykładu warto podać, że z badań TGI przeprowadzanych przez MillwardBrown SMG/KRC w 2011 r. wynika, że tylko

¹² Г. Почепцов, *Інформаційні війни: переосмислення триває*, op. cit.

¹³ Г. Почепцов, *Інформаційні війни. Основи воєнно-комунікативних дослідвань*, [w:] źródło elektroniczne: http://ligis.ru/librari_2/049/contents.html (10.01.2015).

¹⁴ И. Панарин, *СМИ, пропаганда и информационные войны*, Поколение, Москва 2012, s. 20.

¹⁵ Ibidem.

3,4% Polaków nie ma w domu telewizora¹⁶. Liczba ta powoli rośnie, ale jest zdecydowanie za wcześnie mówić o depopularyzacji tego środka masowego przekazu;

2. telewizja łączy w sobie trzy kanały przekazywania informacji – tekst, dźwięk i obraz, co utrudnia filtrowanie przekazywanej treści;

3. jest więcej możliwości manipulacji, ponieważ mamy do czynienia z obrazem;

4. telewizja stwarza efekt obecności, dlatego łatwo jest uwierzyć w to, co pokazuje; ze względu na to, większość odbiorców postrzega telewizję jako źródło prawdy absolutnej, co jest bardzo niebezpieczne, ponieważ montaż pozwala stworzyć nową rzeczywistość, która wcale nie musi pokrywać się z tym, co istnieje naprawdę;

5. umożliwia manipulację nie tylko za pomocą programów telewizyjnych, ale też za pomocą produkcji filmowej, w tym zagranicznej;

6. bierność w przyswajaniu otrzymanej informacji.

Wady telewizji w wojnie informacyjnej:

1. wysoka cena produkcji programów i opłata koncesyjna;

2. produkcja wielu programów telewizyjnych jest bardzo czasochłonna;

3. grupa odbiorców nie jest tak jasno określona, jak w przypadku prasy drukowanej;

4. zjawisko *zappingu*, czyli zmiana kanałów przez widza w czasie emisji.

Metodologia badań

Problem badawczy. Problem badawczy niniejszego artykułu to wykorzystanie środków masowego przekazu, a dokładnie telewizyjnych programów informacyjnych, jako jednego z narzędzi prowadzenia wojen informacyjnych. W kontekście ostatnich wydarzeń w Ukrainie, w które Polacy angażowali się na różnych płaszczyznach, do analizy zjawiska wybrano Rosję, gdyż tamtejsze środki masowego przekazu od wielu lat zajmują się kształtowaniem antyukraińskich postaw nie tylko wśród ludności w Donbasie [region historyczny, który obejmuje terytoria północnej części obwodu donieckiego i południową część obwodu ługańskiego], ale też wewnątrz swojego kraju. Choć dostępu do rosyjskiej telewizji na Ukrainie od lipca 2014 roku oficjalnie nie ma (oficjalnie, bo mieszkańcy Doniecka i Ługańska twierdzą, że jednak zasięg jest), to w samej Rosji media zależne od władz nie przestały kreować wizerunku Ukraińców jako banderowców, nieociosanych chłopów, młodszych braci. Problem ten istniał od czasów uzyskania przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku, lecz obecnie stał się bardziej aktualny ze względu na zmianę sytuacji

¹⁶ 3,4 proc. gospodarstw domowych nie posiada telewizorów, [w:] źródło elektroniczne: <http://www.piotrskarga.pl/ps,7990,2,0,1,I,informacje.html> (11.01.2015).

po zakończeniu tzw. Rewolucji Godności. Antyukraińskie operacje informacyjne nabrały ostrzejszego charakteru, a ich celem jest – jak się wydaje – destabilizacja politycznej sceny Ukrainy, wywarcie presji na władzach tego kraju i jego obywatelach, i tym samym skłonienie państwa ukraińskiego do akceptacji pozostania w rosyjskiej strefie wpływu. Jeśli chodzi o Donbas, to ataki informacyjne stały się integralną częścią prowadzonej na tych terenach działań o charakterze wojskowym.

Zakres badań i próba badawcza. Zakres czasowy badań obejmuje okres 10 miesięcy: od 14 lipca 2014 roku do 14 maja 2015 roku. Niestety, z przyczyn obiektywnych, nie było możliwe zgromadzenie wcześniejszych danych – w archiwum analizowanego programu stacji „Rossija 1” najwcześniejszy odcinek pochodzi właśnie z 14 lipca 2014. Z kolei 14 maja 2015 roku jako datę końcową badania wybrano z dwóch powodów. Po pierwsze, 9 maja w Rosji obchodzono Dzień Zwycięstwa, i to była świetna okazja dla władz Federacji Rosyjskiej, aby pokazać swoją moc militarną nie tylko na Placu Czerwonym, ale też w mediach. Po drugie, 11 maja minął rok od przeprowadzenia referendum w Donbasie, po którym ogłoszono „niepodległość” Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej.

Za rozpoczęcie konfliktu uznawany jest kwiecień 2013 r. 13 kwietnia władze ukraińskie oznajmiły o rozpoczęciu operacji antyterrorystycznej. W badanym okresie od 14 lipca 2014 r. do 14 maja 2015 r. wiele się wydarzyło. Doszło m. in. do katastrofy malezyjskiego samolotu, w której zginęło 298 osób, ogłoszone zostały kolejne fale sankcji wobec Rosji, trwały negocjacje w Mińsku. Porozumienia, podpisane w marcu przez wszystkie strony konfliktu, nadal próbuje się wcielić w życie. Niestety bez znaczących skutków.

Zakres przestrzenny badań obejmuje terytorium, objęte zasięgiem stacji telewizyjnej „Rossija 1”. Jest to 98,5% terenu Federacji Rosyjskiej oraz terytorium Wspólnoty Niepodległych Państw i kraje bałtyckie. Pośrednio oferta programowa stacji „Rossija 1” dociera też do widzów w Europie, na Bliskim Wschodzie, w Afryce Północnej i Stanach Zjednoczonych (niektóre programy są retransmitowane na kanale RTR-Planeta).

Podstawowym źródłem danych, które zostały wykorzystane podczas badań, jest archiwum internetowe programu „Więści o 20:00”. Przedmiotem badań jest zawartość poszczególnych odcinków analizowanego programu. Dla niniejszego artykułu wybrano metodę losowego doboru próby, ponieważ pozwala ona wybrać taki zestaw danych do analizy, aby opis tych elementów odzwierciedlał obraz całości. Jednostką losowania był odcinek programu „Więści o 20:00”. Losowanie było najlepszą metodą, ponieważ każdy odcinek programu mógł zostać wybrany z ta-

kim samym prawdopodobieństwem. Jak słusznie zauważa Earl Babbie, metoda doboru losowego pozwala kontrolować świadome lub nieświadome obciążenie próby ze strony badacza¹⁷.

Za pomocą rzucania trzema kostkami do gry do analizy wybrano 14 odcinków z:

1. 18 i 25 lipca 2014 roku,
2. 13 i 18 sierpnia 2014 roku,
3. 11 i 19 września 2014 roku,
4. 2 i 28 października 2014 roku,
5. 3 i 30 grudnia 2014 roku,
6. 3 i 18 lutego 2015 roku,
7. 31 marca 2015 roku,
8. 13 maja 2015 roku.

Jednostką analizy jest temat Ukrainy poruszany w programie „Więści o 20:00”.

Pytania badawcze i metody badań. Po analizie wybranych odcinków programu „Więści o 20:00” w artykule została podjęta próba odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy telewizja państwowa w Rosji jest wykorzystywana jako narzędzie prowadzenia wojny informacyjnej przeciwko Ukrainie?
2. Jeśli tak, to co na to wskazuje?
3. Jaki wizerunek Ukraińców kreuje telewizja rosyjska:
 - młodszych braci,
 - wasalów,
 - partnerów,
 - sąsiadów,
 - chłopów,
 - banderowców,
 - faszystów,
 - wrogów,
 - niewdzięcznych głupców?
4. Ile czasu telewizja rosyjska poświęca tematowi Ukrainy?
5. Ile materiałów na temat Ukrainy ukazuje się w jednym serwisie informacyjnym?
6. Jak ważny jest temat Ukrainy w przestrzeni medialnej Rosji, czyli jak często materiały dotyczące wydarzeń na Ukrainie podawane są jako pierwsze w serwisie?
7. Kogo proszono o wypowiedzi na potrzeby przygotowania materiałów o Ukrainie:

¹⁷ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 204.

- zwykłych ludzi,
- ekspertów,
- polityków,
- nikogo?

8. Jakich określeń używają dziennikarze rosyjscy, kiedy mówią o władzach ukraińskich?

9. Jakich określeń używają dziennikarze rosyjscy w odniesieniu do terytoriów Donbasu, kontrolowanych przez separatystów?

10. Na ile obraz pokazywany w serwisie odpowiada słowom prezentera?

Na potrzeby analizy wybranego materiału wykorzystane zostały następujące metody:

- Analiza zawartości – systematyczne badanie przekazu, które polega na jak najbardziej możliwie obiektywnym wyróżnianiu jednoznacznie skonkretyzowanych, formalnych lub treściowych elementów i na precyzyjnym szacowaniu występowania tych elementów w przekazie¹⁸.
- Analiza ilościowa – metoda pozwalająca na gromadzenie i analizę informacji liczbowych, zbadania częstotliwości występowania pewnego zjawiska¹⁹.

Wybrany kanał i program. Kanał „Rossija 1” pojawił się na rosyjskim rynku medialnym po rebrandingu stacji telewizyjnych wchodzących w skład WGTRK (Всероссийская государственная телевизионная и радиовещательная компания) w 2010 r. Wtedy zmieniono nazwę od razu kilku programów: „Rossija” stała się „Rossiją 1”, „Kultura” – „Rossiją K”, „Sport” – „Rossiją 2”, a „Wiesti” – „Rossiją 24”²⁰.

Nazwa „Rossija 1” w eterze nie pojawia się. Mimo logo stacja nadal nazywana jest „Rossiją”.

„Rossija 1” proponuje ofertę dla widzów w różnym wieku. Częstka młodzieży (18–30 lat) wynosi 9,8 %, audytorium 18–45 lat – 11,5%, audytorium 6–54 lata – 12,4%. Podstawową grupą docelową stacji są ludzie w wieku od 45 do 64 lat, 88% z nich ma wykształcenie średnie lub wyższe, a 69% z nich zarobki na poziomie średnim lub wyższym²¹.

Zgodnie z badaniem TNS Rossija ze stycznia – marca 2015 r. „Rossija 1” to najpopularniejszy program na terenie Federacji Rosyjskiej.

¹⁸ W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Ośrodek Badań Poznavczych RSW Prasa-Książka-Ruch, Kraków 1983, s. 23–58.

¹⁹ Ibidem, s. 438–454.

²⁰ E. Вартанова, *Телевиденье в России – состояние, тенденции и перспективы развития*, Федеральное агентство по печати и массовым коммуникациям, Москва 2013, s. 21.

²¹ *Rosyjskie stacje telewizyjne i ich rankingi*, [w:] źródło elektroniczne: <http://mediainrussia.com/telekanaly-i-tv-reytingi> (15.05.2015).

Warto podkreślić, że mimo to, że w Rosji jest kilku ogólnokrajowych stacji, jedynie „Rossija 1” i „Pierwyj kanał” mają zasięg na 98,5% terytorium państwa. Tak nie było zawsze. Początkowo zasięg „Rossiji 1” był ograniczony technicznie. Wszystko się zmieniło po puczu moskiewskim z 21 sierpnia 1991 r. Dziennikarze stacji wypowiedzieli się po stronie ówczesnego prezydenta Borisa Jelcyna. Dzięki jego wsparciu politycznym stacja stała się w pełni ogólnorosyjską²².

Jeśli chodzi o ofertę programową to „Rossija 1” proponuje telewizjom serwisy informacyjne kilka razy dziennie, programy publicystyczne i publicystyczno-informacyjne. Dla rozrywki pokazywane są różne gry, programy humorystyczne, filmy seriale (ok. 35% czasu na antenie), projekty dziecięce i inne. Serwis informacyjny stacji nazywa się „Wiesti”. Kilkakrotnie został nagrodzony przez Akademię Rosyjskiej Telewizji.²³

Program „Wiesti o 20:00” jest emitowany na antenie kanału „Rossija 1” od poniedziałku do wtorku o godzinie 20. Jest to główny serwis informacyjny podsumowujący wydarzenia, które odbyły się danego dnia. Jedno wydanie serwisu trwa od 45 do 80 minut i jest podzielone blokiem reklamowym na dwie części. Jedno wydanie zawiera średnio ok. 20 materiałów dziennikarskich.

Obecnie program prowadzą: Ernest Mackiawiczus, Tatiana Riemiezowa, Andriej Kondraszow oraz Marija Sittel. Do końca 2014 roku prezydentami byli również Michaił Antonow i Jegenij Popow. Obecnie Michaił Antonow jest korespondentem programu „Wiesti” w Niemczech, a Jewgenij Popow – prezydentem serwisu informacyjnego, emitowanego o godz. 23.00.

Pierwsze wydanie programu ukazało się na antenie kanału RTR 13 maja 1991 roku o godz. 17 i trwało 10 minut. Kolejne – o godz. 20 i 23 – 15 minut. Prezenterką była wtedy Swietłana Sorokina²⁴. Od 2006 roku program miał już dwóch prowadzących²⁵. Dwukrotnie – w 1995 r. i 2001 r. – program dostał nagrodę TEFI, czyli najbardziej prestiżową rosyjską nagrodę telewizyjną, w nominacji „najlepszy program informacyjny”²⁶.

²² Ł. Szurmiński, *System medialny Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Wybrane zagraniczne systemy medialne*, pod red. J. Adamowski, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 240.

²³ Z *historii WGTRK*, [w:] źródło elektroniczne: <http://vgtrk.com/#page/221> (15.05.2015).

²⁴ 15 лет „Вестям”. Где сейчас Сорокина и Ростов?, [w:] źródło elektroniczne: <http://tvoygolos.narod.ru/press/2006.05.05.htm> (20.06.2015).

²⁵ Программу „Вести” будут представлять пары ведущих, как на НТВ, [w:] źródło elektroniczne: <http://newsru.com/russia/11may2006/vesti.html> (20.06.2015).

²⁶ 15 лет „Вестям” ..., op. cit.

Analiza materiału badawczego

Analiza 14 wylosowanych odcinków programu „Wiesti o 20:00” dokonana została na podstawie klucza za pomocą programu IBM SPSS Statistic Data Editor.

Rosyjska telewizja państwowa w pełni wykorzystuje wszystkie przewagi tego rodzaju kanału komunikowania jako narzędzia prowadzenia wojny informacyjnej. Dziennikarze stacji „Rossija 1” ograniczyli jego wady, opisywane w pierwszym rozdziale niniejszej pracy, do minimum. Wysoka cena produkcji programów i opłata koncesyjna nie jest dla kanału problemem, ponieważ w 100 proc. jest finansowany z budżetu państwa. Nie przeszkadza również czasochłonność tworzenia materiałów, dlatego że nad programem pracuje wiele dziennikarzy, w tym korespondentów zagranicznych. Świadczą o tym dane o najczęściej wykorzystywanych przez rosyjskich reporterów źródłach materiałowo tematyce ukraińskiej, pokazane w tabeli 2.

Najczęściej dziennikarze programu „Wiesti o 20:00” przygotowując materiały osobiście uczestniczą w wydarzeniach (32% materiałów) albo docierają do świadków naocznych czy uczestników wydarzeń (20%). Źródłami wspomagającymi są: media ukraińskie, własne źródła redakcyjne, eksperci, krajowe agencje informacyjne, tzw. dobrze poinformowane źródła, media zagraniczne, zagraniczne agencje informacyjne, inne źródła informacji. W przypadku 15% materiałów dziennikarze nie podają źródeł.

Warto zwrócić uwagę na znikomą część tzw. dobrze poinformowanych źródeł – jedynie 3%. Dziennikarze nie nadużywają tego zwrotu, co powoduje, iż materiał wydaje się być bardziej wiarygodny. Nie oznacza to jednak, że tak faktycznie jest. Nie można zapominać o udokumentowanych przypadkach fałszywych świadków w materiałach programu „Wiesti”.

W 2014 r. bohaterką od razu kilku materiałów stała się jedna kobieta, która była i matką żołnierzy, i mieszkanką Odessy, i uchodzącą z Donbasu²⁷.

To, że aż 20% źródeł materiałów stanowią informacje od świadków naocznych przekłada się na to, że to niby oni najczęściej wypowiadają się w informacjach (zob. Tabela 1).

²⁷ „Одесситка” из Севастополя и „солдатская мать” из Киева в России стала „беженкой из Донецка”, [w:] źródło elektroniczne: <http://www.unian.net/politics/893326-odessitka-iz-sevastopolya-i-soldatskaya-mat-iz-kieva-v-rossii-stala-bejenkoy-iz-donetska.html#ad-image-4> (20.06.2015).

Tabela 1. Źródła materiałów programu „Więści o 20:00”

Źródła materiałów	Odpowiedzi	
	N	Procent
osobiste uczestnictwo w wydarzeniach	64	32,0%
świadkowie naoczni, uczestnicy wydarzeń	40	20,0%
media ukraińskie	14	7,0%
własne źródła redakcyjne	12	6,0%
eksperti	9	4,5%
agencje informacyjne krajowe	7	3,5%
tzw. dobrze poinformowane źródła	6	3,0%
media zagraniczne	5	2,5%
agencje informacyjne zagraniczne	1	0,5%
inne	12	6,0%
nie podano	30	15,0%
Ogółem:	200	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych.

Nie można jednak tego stwierdzić z pewnością, tak samo jak w przypadku źródeł informacji. Wypowiedzi świadków i uczestników wydarzeń stanowią 25,1% wszystkich setek. Na drugim miejscu są politycy. Najbardziej proszono o komentarze dziennikarzy innych stacji i artystów, którzy w tabeli 3 tworzą kategorię „ktoś inny”.

Warto podkreślić, że komentarze Ukraińców nie zawsze są tłumaczone na język rosyjski. Czasem występują napisy, a niekiedy tłumaczenia w ogóle nie ma. Jednak jeżeli występuje, to bardzo trudno jest stwierdzić, czy zgadzają się słowa lektora z oryginalną wypowiedzią, ponieważ jest bardzo wyciszona. Z pojedynczych przypadków ewidentne jest, że tłumaczenie jest o wiele dłuższe, niż tłumaczony komentarz.

Temat Ukrainy w serwisach informacyjnych kanału „Rossija 1” pojawia się bardzo często. Wyniki przeprowadzonej analizy ilościowej pokazują, że 45,2% wszystkich materiałów dziennikarskich emitowanych w okresie od 14 lipca 2014 r. do 14 maja 2015 roku dotyczyło tematyki ukraińskiej. Ponadto w 64,3% wydań serwisu informacyjnego materiał o Ukrainie pojawia się jako pierwszy (zob. Tabela 2), a przynajmniej połowa tematów w zwiastunie programowym zawsze dotyczy wydarzeń na Ukrainie lub związanych z nią.

Temat ukraiński zdecydowanie zdominował pierwszą część podsumowującego mijający dzień wydania serwisu informacyjnego stacji „Rossija 1” – wynika z tabeli 2. Ze względu na długość serwisów i to, że są dzielone na dwie części blokiem reklamowym, taki układ może służyć

kreowaniu neutralnego lub pozytywnego wizerunku Rosji za pomocą wyświetlania kontrastu pomiędzy pochłoniętą wojną Ukrainą a spokojną Rosją, problemy której są drugorzędne i nieważne w porównaniu z sąsiedzkimi czy w ogóle niepokazywane. Ponadto wielu widzów mogą po prostu obejrzeć pierwszą część serwisu i nie doczekać się informacji o swoim kraju. Całkowita część tematów dotyczących Ukrainy w próbie badawczej stanowi niemal połowę wszystkich materiałów – 45,2%.

Tabela 2. Kto komentuje lub wypowiada się w materiale

Kogo proszono o komentarz czy wypowiedź?		
Odpowiedzi		
	N	Procent
świadka wydarzeń	43	25,1%
polityka	33	19,3%
przeciętnego człowieka	22	12,9%
eksperta	15	8,8%
przedstawiciela "władz" DRL, ŁRL	14	8,2%
kogoś innego	5	2,9%
nikogo	39	22,8%
Ogółem:	171	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych.

O Ukraińcach w programie „Więści o 20:00” mówi się w bardzo różnych kontekstach. Najczęściej są pokazywane jako zbrodniarze, wrogowie i kłamcy (zob. Tabela 3). Dalej są młodsi bracie i sąsiedzi. Określenia, które wykorzystują dziennikarze i prezenterzy programu wyraźnie skierowane są na podział narodu ukraińskiego. Tak, np. w materiałach o uchodźcach z Donbasu, którzy wyjechali do Rosji jednocześnie kreowany jest wizerunek młodszych braci i sąsiadów, którym trzeba pomóc uciec od wojny, znaleźć pracę i odnaleźć się w nowym społeczeństwie i banderowców, faszystów, wrogów oraz zbrodniarzy, kiedy mówi się o urzędujących władzach ukraińskich i mieszkańcach zachodniej części kraju jako o przyczynie konfliktu zbrojnego w Donbasie. Taki podział na „swoich” i „obcych” służy argumentem na korzyść przekonania, iż na Ukrainie obecnie trwa wojna obywatelska, a nie rosyjsko-ukraińska.

Mimo to, że władze ukraińskie są pokazywane w materiałach programu „Więści o 20:00” jako kłamcy i zbrodniarze, którzy rozwiązali wojnę przeciwko części swojego narodu, prezenterzy i dziennikarze dla ich określenia wykorzystują powszechnie przyjęte sformułowania, jak np.: władze kijowskie, władze ukraińskie, ukraińska strona, Kijów, Poroszenko, Jaceniuk, rząd, Gabinet Ministrów Ukrainy, kijowscy urzędnicy, oficjalny Kijów.

Jednak niektórzy prezenterzy odznaczają się oryginalnością. Np. Ernest Mackiawiczus i Tatiana Riemiezowa w jednym z odcinków powiedzieli, że w Kijowie rządzą „władze, które mówią, iż mieszkańcy Donbasu to nie ich naród”. W innym wydaniu nazwali władze ukraińskie „kijowskimi karającymi”. Jest to ciąg dalszy budowy przepaści pomiędzy mieszkańcami Donbasu a Kijowem i przekonywania, że na Ukrainie toczy się wojna obywatelska. „Kijowscy karający” natomiast podkreślają programową narrację – separatyści w Donbasie są ofiarami okrutnego reżimu zbrodniarzy, którzy nielegalnie zdobyli władzę.

Kreatywnością odznaczył się również Jewgenij Popow. W wydaniu od 18 lipca 2014 roku tuż po katastrofie malezyjskiego samolotu w Donbasie, prezenter 6 razy użył określenia „państwo, odpowiedzialne za katastrofę”, kiedy mówił o władzach ukraińskich, potępiając jednocześnie to, że Kijów zaraz po katastrofie, jeszcze przed śledztwem, oznajmił, iż zestrzelili go separatyści. W innym wydaniu serwisu informacyjnego Popow, mówiąc o rządzie premiera Arsenija Jaceniuka, użył słowa „zajaczki”. Określenie to pochodzi od memów internetowych, w których podkreśla się zewnętrzne podobieństwo ukraińskiego premiera do zajęcia.

Jeśli chodzi o nazywanie terytoriów, kontrolowanych przez separatystów, to sytuacja jest bardzo podobna do określenia władz ukraińskich. Najczęściej prezenterzy stosują skrótów DRL i ŁRL (Doniecka Republika Ludowa i Ługańska Republika Ludowa). Dalej idą: obwody doniecki i ługański, Donieck i Ługańsk, Donbas. Ciekawe jest, że dziennikarze wykorzystują oficjalne określenie tych terenów, wykorzystywane przez władze ukraińskie – strefa operacji antyterrorystycznej. Z tą małą różnicą, że dodają do niego „tzw.”

Jak i w przypadku określenia władz ukraińskich, niektórzy prezenterzy mają swoje specyficzne nazwy dla Donbasu. Ernest Mackiawiczus i Tatiana Riemiezowa używali sformułowania „niepodległe republiki”, podkreślając tym, że nie są to terytoria ukraińskie. W innym odcinku nazwali DRL i ŁRL „młodymi republikami” i „strefą buforową”.

Co ciekawe, prezenterzy bardzo rzadko używają słowa „Noworosja”. W 131 badanych materiałach o tematyce ukraińskiej określenie to brzmiało tylko 8 raz. Używali go Ernest Mackiawiczus i Tatiana Riemiezowa, Andriej Kondraszow i Marija Sittel oraz Jewgenij Popow. Nie używał tego słowa jedynie Michaił Antonow. Jest to dziwne z tego względu, że rola wasala, mniejszego brata, przypisywana Ukrainie, to motyw przewodni koncepcji czołowych rosyjskich geopolityków. Rezygnacja z tego określenia może być spowodowana próbą osiągnięcia ważniejszego celu opisywanego wcześniej – Rosjanie nie chcą być kojarzeni z wojną na Ukrainie, a etymologia słowa „Noworosja” mówi całkiem coś innego.

Tabela 3. Liczba materiałów dotycząca tematu Ukrainy

Czy temat materiału dotyczy Ukrainy?				
ID materiału	Tak	Nie	Ogółem	Procent
4	14	0	14	100,0%
5	12	2	14	85,7%
2	11	3	14	78,6%
3	11	3	14	78,6%
6	10	4	14	71,4%
1	9	5	14	64,3%
7	7	7	14	50,0%
8	7	7	14	50,0%
9	6	8	14	42,9%
13	6	8	14	42,9%
14	5	9	14	35,7%
10	4	10	14	28,6%
16	4	8	12	33,3%
17	4	7	11	36,4%
12	3	11	14	21,4%
15	3	11	14	21,4%
19	3	7	10	30,0%
11	2	12	14	14,3%
20	2	7	9	22,2%
21	2	7	9	22,2%
22	2	5	7	28,6%
23	2	4	6	33,3%
18	1	9	10	10,0%
24	1	3	4	25,0%
25	0	1	1	0,0%
26	0	1	1	0,0%
Ogółem	131	159	290	45,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych.

Przy oglądaniu niemal jednej trzeciej materiałów o tematyce ukraińskiej okazało się, że słowa dziennikarza w „offie” wcale nie odpowiadały pokazywanemu obrazowi na ekranie. W prawie 36% przypadków trudno było to stwierdzić. Tylko prawie co piąty materiał odznaczał się spójnością tekstu i obrazu (zob. Tabelę 5).

Z wielostronnością materiałów jest o wiele gorzej – tylko 29% badanych materiałów przedstawiało wszystkie możliwe punkty widzenia. Wyniki badań na ten temat prezentuje tabela 6.

Największą jednostronnością charakteryzują się materiały ze strefy ATO. Rosyjscy dziennikarze rozmawiają wyłącznie z ludźmi popierającymi ideę republik niepodległych i nie próbują uzyskać wypowiedzi innej strony konfliktu.

Materiały o Ukrainie nie tylko stanowią niemal połowę wszystkich informacji, ale też są dłuższe, niż inne. Jak pokazują dane z tabeli 7, serwisy informacyjne stacji telewizyjnej „Rossija 1” zawierają więcej dłuższych materiałów o Ukrainie, niż informacji o innej tematyce. Ukazuje się mniej materiałów o tematyce ukraińskiej o długości do 1 minuty, z drugiej strony jednak jest ich więcej, jeżeli rozpatrujemy kategorie informacji o długości od 1 do 3 minut i od 3 do 6 minut. Wśród badanych materiałów ukazał się jeden, który trwał nawet 12 minut.

Tabela 4. Wizerunek Ukraińców, kreowany w programie „Więści o 20:00”

Jaki wizerunek Ukraińców jest kreowany w materiale?		
Odpowiedzi		
	N	Procent
zbrodniarzy	61	20,9%
wrogów	46	15,8%
kłamców	38	13,0%
młodszych braci	29	9,9%
sąsiadów	28	9,6%
faszystów	26	8,9%
banderowców	20	6,8%
głupców	20	6,8%
inne	8	2,7%
partnerów	7	2,4%
wasalów	5	1,7%
trudno określić	4	1,4%
Ogółem	292	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych.

Materiały o wydarzeniach na Ukrainie częściej podawane są jako pierwsze w danym wydaniu, a ponadto dominują w pierwszej połowie serwisu informacyjnego. Ze względu na długość jednego odcinka – od 45 do 80 minut – niektórzy widzowie mogą się po prostu nie doczekać informacji na temat Rosji.

Poza tym analiza pokazała, że materiały dotyczące wydarzeń na Ukrainie są dłuższe, niż pozostałe.

Analiza tabeli 7 wskazuje, iż jedynie tematy trwające ponad 10 minut dotyczyły Ukrainy. Co więcej, połowa wszystkich materiałów trwających od 6 do 10 minut również poświęcona była Ukrainie. Z kolei tematy nieodnoszące się do Ukrainy stanowiły większość materiałów krótkich – poniżej jednej minuty. Z tego wynika, że materiały o Ukrainy były bardziej rozbudowane i bardziej szczegółowe.

Środki masowego przekazu są uniwersalnym narzędziem prowadzenia operacji informacyjnych, ponieważ umożliwiają zarówno działania defensywne, jak i ofensywne, stabilizacyjne i destabilizacyjne, długookresowe i krótkoterminowe, wizerunkowe.

Na danym etapie rozwoju Ukraina nie jest w stanie skutecznie przeciwdziałać atakom informacyjnym ze strony silniejszych na tej płaszczyźnie państw. Jednym z nich jest Federacja Rosyjska.

Tabela 5. Odpowiedniość pokazywanego obrazu słowom dziennikarza

Na ile obraz pokazywany w materiale odpowiada słowom dziennikarza w offie?		
	Częstość	Procent
trudno powiedzieć	47	35,9%
wcale nie odpowiada	37	28,2%
w większości nie odpowiada	23	17,6%
w całości odpowiada	12	9,2%
w większości odpowiada	12	9,2%
Ogółem	131	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych.

Tabela 6. Obiektywność materiałów

Czy uwzględniono wszystkie możliwe punkty widzenia?		
	Częstość	Procent
Tak	38	29,0%
Nie	93	71,0%
Ogółem	131	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Tabela 7. Jak długie są materiały o Ukrainie w stosunku do pozostałych

Czas trwania materiału	Czy temat materiału dotyczy Ukrainy?		Ogółem
	Tak	Nie	
do 1 minuty	34	40	74
od 1 do 3 minut	46	76	122
od 3 do 6 minut	41	39	80
od 6 do 10 minut	8	4	12
ponad 10 minut	2	0	2
Ogółem	131	159	290

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Wyniki analizy jakościowej i ilościowej pokazały, że Rosja wykorzystuje telewizję państwową jako narzędzie w prowadzeniu wojny informacyjnej. Warto dodać, że nie jest to wojna tylko przeciwko Ukrainie. Podobną narrację można zauważyć w materiałach poświęconych wydarzeniom związanym ze Stanami Zjednoczonymi, co może być tematem osobnych badań.

Głównym przekazem podsumowującego wydarzenia dnia wydania serwisu informacyjnego stacji telewizyjnej „Rossija 1” jest to, że Ukraina nie jest krajem jednolitym. Kreuje się wizerunek państwa, składającego się z dwóch części: zachodniej – wrogiej, faszystowskiej, banderowskiej, kontrolowanej przez Amerykanów i Europę, i wschodniej – sąsiedzkiej, partnerskiej, brackiej.

Odpowiedź na pytanie, dlaczego rosyjska telewizja państwowa prowadzi właśnie taką politykę informacyjną, możemy znaleźć w rosyjskiej doktrynie geopolitycznej. Czołowi naukowcy, związani z Kremlm – Igor Panarin i Aleksandr Dugin – w swoich pracach jednogłośnie twierdzą, że Ukraina jest niezbędnym elementem wielkiego rosyjskiego mocarstwa. Podkreślają jednak, że niekoniecznie cała. Zachodnią część kraju pojmują się raczej jako dodatek do bogatego na zniszczony przemysł Wschodu, jako chorą część zdrowego organizmu, którą szkoda amputować.

Inną przyczyną takiego dyskursu jest to, że Rosja przedstawia konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy jako wojnę obywatelską, rozwiązana przez nowe władze ukraińskie. Telewidz w Rosji uważa, że rola władz jego kraju w konflikcie w Donbasie sprowadza się do towarzyszenia Niemcom i Francji podczas negocjacji i ratunku ludzi w obwodach ługańskim i donieckim od katastrofy humanitarnej.

Przewaga negatywnych informacji na temat Ukrainy w zagranicznej przestrzeni informacyjnej nie jest czymś zaskakującym, ponieważ tyle samo, a może nawet i więcej negatywnych informacji ukazuje się wewnątrz kraju. Rozwiązanie problemów wewnętrznych jest kluczem do poprawienia wizerunku Ukrainy na arenie międzynarodowej. Zagrożenia pochodzące z zewnątrz powinny łączyć społeczeństwo wokół interesów państwowych, a nie odwrotnie. Wieloletnie wywieranie wpływu przez inne kraje nie minie bez śladu i trzeba również liczyć, że w pewnym momencie znikną z ukraińskiej przestrzeni informacyjnej i skreślą kraj z listy swoich interesów. W czasach, kiedy Ukraina stoi na rozdrożu między eurointegracją i poruszaniem się na Wschód kwestia zabezpieczenia nietykalności przestrzeni medialnej staje się szczególnie ważna. Jest to konieczny warunek dla podjęcia kluczowych, świadomych, samodzielnych i przemyślanych decyzji.

Bibliografia

- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Dyrektywa Departamentu Obrony USA z dnia 21 grudnia 1992 r., [w:] źródło elektroniczne: http://www.dod.mil/pubs/foi/administration_and_Management/admin_matters/14-F-0492_doc_02_Directive_S-3600-1.pdf (02.01.2015).
- Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Ośrodek Badań Poznawczych RSW Prasa-Książka-Ruch, Kraków 1983.
- Rosyjskie stacje telewizyjne i ich rankingi, [w:] źródło elektroniczne: <http://mediainrussia.com/teleanaly-i-tv-reytingi> (15.05.2015).
- Szurmiński Ł., *System medialny Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Wybrane zagraniczne systemy medialne*, pod red. Adamowski J., Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- 3,4 proc. gospodarstw domowych nie posiada telewizorów, [w:] źródło elektroniczne: <http://www.piotrskarga.pl/ps,7990,2,0,1,1,informacje.html> (11.01.2015).
- Ukraina: Separatysty zajęli siedziby administracji na wschodzie kraju, [w:] źródło elektroniczne: <http://swiat.newsweek.pl/ukraina-separatysty-w-doniecku-i-lugansku-newsweek-pl,artykuly,283557,1.html> (10.01.2015).
- Z historii WGTRK, [w:] źródło elektroniczne: <http://vgtrk.com/#page/221> (15.05.2015).

- Вартанова Е., *Телевидение в России – состояние, тенденции и перспективы развития*, Федеральное агентство по печати и массовым коммуникациям, Москва 2013.
- Гриняев С., *Информационная война: история, день сегодняшний и перспектива*, [w:] źródło elektroniczne: <http://www.rb.ru/inform/88877.html> (02.01.2015).
- Джашибекова В., Панарин И.: *В информационных войнах у России должен быть крепкий щит и острый меч*, [w:] źródło elektroniczne: http://www.aif.ru/society/igor_panarin_v_informacionnyh_voynah_u_rossii_dolzhen_byt_krepiy_schit_i_o (02.01.2015).
- „Одесситка” из Севастополя и „солдатская мать” из Киева в России стала „беженкой из Донецка”, [w:] źródło elektroniczne: <http://www.unian.net/politics/893326-odessitka-iz-sevastopolya-i-soldatskaya-mat-iz-kieva-v-rossii-stala-bejenkoy-iz-donetska.html#ad-image-4> (20.06.2015).
- Панарин И., *СМИ, пропаганда и информационные войны*, Поколение, Москва 2012.
- Почепцов Г., *Інформаційні війни: переосмислення триває*, [w:] źródło elektroniczne: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/informatsiyni_viyni_pereosmisleniya_trivae/ (02.01.2015).
- Почепцов Г., *Інформаційні війни: тенденції та шляхи розвитку*, [w:] źródło elektroniczne: http://osvita.mediasapiens.ua/view/informatsiyni_viyni_tendentsii_ta_shlyakhi_rozvitku/ (02.01.2015).
- Почепцов Г., *Информационные войны. Основы военно-коммуникативных исследований*, [w:] źródło elektroniczne: http://ligis.ru/librari_2/049/contents.html (10.01.2015).
- Программу „Вести” будут представлять пары ведущих, как на НТВ, [w:] źródło elektroniczne: <http://newsru.com/russia/11may2006/vesti.html> (20.06.2015).
- 15 лет „Вестям”. Где сейчас Сорокина и Ростов?, [w:] źródło elektroniczne: <http://tvoygolos.narod.ru/press/2006.05.05.htm> (20.06.2015).
- Сунь Дзи, *Мистецтво війни*, [w:] źródło elektroniczne: http://chtyvo.org.ua/authors/Tzu_Sun/Mystetstvo_viiny/ (03.01.2015).
- Турчинов заявил про початок масштабної антитерористичної операції, [w:] źródło elektroniczne: <http://ua.comments.ua/politics/227818-turchinov-zayaviv-pro-pochatok-masshtabnoi.html> (10.01.2015).
- Mulvenon J., *The PLA and Information Warfare*, [w:] J. Mulvenon, R. Yang, *The People's Liberation Army in the Information Age*, RAND Corporation, Washington D.C. 1999.
- Verte D., *China's Strategy for Information Warfare: A Focus on Energy*, [w:] źródło elektroniczne: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=241:critical-energy-infrastructure-security-and-chinese-cyber-threats&catid=106:energysecuritycontent0510&Itemid=361 (02.01.2015).